

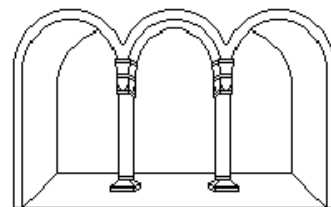
Kultura raného středověku

Románská kultura (od slova Róma = Řím)

Románská kultura napodobuje kulturu starověkého Říma, vznikla v Itálii a rozšířila se do Evropy nezasazené jinými kulturami. Projevovala se v písemnictví, hudbě, architektuře, sochařství i v malířství. Hlavními nositeli kultury byli duchovní (klérus) = jediná vzdělaná vrstva raného středověku. Při kláštorech a biskupstvích vznikaly školy určené pro šlechtice a budoucí duchovní. Univerzálním jazykem vzdělců byla latina. Při kláštorech vznikala skriptoria (dílny, kde se opisovaly knihy (kodexy) - nejprve s náboženskou tematikou, později i antická díla) a tvořily se tu iluminace, miniatury a ozdobné iniciály.

Románská architektura

Po roce 1000 vznikají církevní stavby související s rozmachem klášterního života (chrámy, rotundy, kláštery). Stavebním materiálem je kámen. Typickými znaky románské architektury jsou půlkruhová valená klenba (či křížová klenba) a kopule. Chrámy mají později půdorys ve tvaru kříže, s oltářem, pod nímž je krypta. Opěrnými prvky byly zdobené sloupy či pilíře. Okna byla malá, nahoře zakončená půlkruhovitým obloukem, často sdružená.

Sdružené (potrojně) románské okno

Rotundy = menší kaple s kruhovým půdorysem, byly stavěny z kamene a zdobeny vlysy (např. obloučkovým).

Baziliky (chrámy) = vícelodní kostely s podélným půdorysem.

Výzdoba – sochy (strnulé, kolorované), nástěnné malby = fresky (malovalo se do čerstvé omítky, italsky fresco = čerstvý, oslava víry, zprostředkovávají negramotným křesťanům biblické scény).

Významné evropské památky v románském slohu :

Šikmá věž a dóm v Pise, chrám ve Florencii, **chrám sv. Marka v Benátkách**, chrámy v německém Porýní (Kolín, Mohuč, Trevír), Z veřejných staveb pak např. most v Avignonu.

České a moravské památky v románském slohu

Chrám ve Staré Boleslavi, **rotunda sv. Jiří na Řípu**, **rotunda sv. Martina na Vyšehradě**, **bazilika sv. Jiří na Pražském hradě**, **rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě** (nástěnné malby zachycující rodokmen Přemyslovců).

Světské stavby - např. již neexistující **Juditin most v Praze**, tvrze či románské hrady (Přimda, Chebský). Měly pevné zdi a masivní věž (zde byl byt rodiny hradního pána a jeho nejbližších sluhů); byly opevněny i k ochraně poddaných v době válek.

Literatura - písemné památky

- **Vyšehradský kodex** - **Korunovační evangelistář**, náboženská tematika, vznikl v době korunovace Vratislava II.
- legendy – **panonské** (o životě Konstantina a Metoděje), **o Sv. Václavovi a sv. Ludmile**
- **anály = letopisy (annus = rok)**, chronologicky uspořádané soubory fakt o událostech v jednotlivých rocích
- kroniky - **Kosmova kronika** (Kronika Čechů, **latinsky, 12. st.**), **Kronika Anglů** (Beda Ctihodný), **Kronika Nestorova aneb Pověst dávných časů** (Kyjevská Rus) ...

V hudbě vznikaly **latinské písně** (zpěvy mnichů v kláštorech), v národním jazyce – „**Hospodine, pomiluj ny**“, **chorál „Svatý Václave“** (plnil funkci hymny).

Kultura vrcholného středověku

Gotická kultura - inspiraci nečerpá z antiky, v architektuře se jedná o původní evropský sloh, který vznikl ve druhé polovině 12. st. ve Francii. **Architektura vyjadřuje touhu křesťana směřovat k nebesům, k bohu – vertikalismus!** Typickými znaky gotické architektury jsou **lomený oblouk** (má připomínat ruce sepnuté v modlitbě), **žebrová klenba** (odlehčuje stavbu), **opěrný systém pro tenké zdi** (žebra, pilíře, vnější kaple). **Stavebním materiálem je kámen**. Nejčastější církevní stavbou jsou **velké katedrály**.

Katedrála = vícelodní chrám s ochozem a věncem vnějších kaplí.
Půdorys má tvar kříže. Delší rameno = loď.

Výzdoba – fiály (ozdobné věžičky, součást opěrného systému), **chrlíče**, **vitráže** (barevná skla v oknech), **rosetová okna** (kruhová s vitrážemi), **malované deskové oltáře**, **fresky**. V chrámech se objevují varhany.

Významné evropské katedrály v gotickém slohu:

Notre Dame v Paříži, katedrála v Remeši, v Kolíně nad Rýnem, Svatoštěpánský dóm ve Vídni, Svatovítská katedrála v Praze.

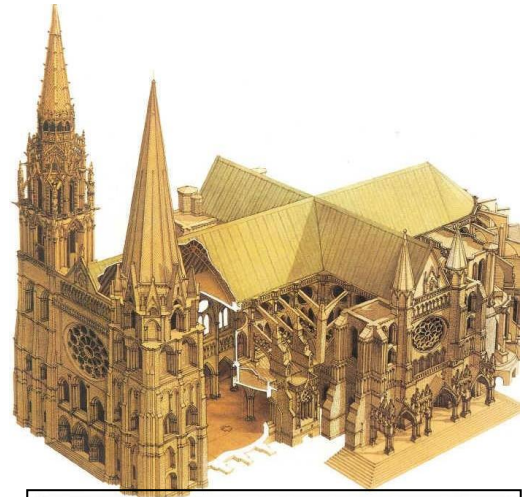
Malířství - gotičtí malíři tvořili **dva základní typy obrazů – deskové (na dřevě) a fresky**. Začíná se objevovat i jiná než náboženská tematika – předstupeň budoucího portrétního malířství. Významní tvůrci - **Mistr třeboňského oltáře**, **Mistr vyšebrodského oltáře**, **Mistr Theodorik** (deskové malby na Karlštejně)

Sochařství - ve světovém měřítku sehrála významnou roli **česká parléřovská huť svatovítská**.

Literatura - písemné památky

Alexandreis (či Alexandreida) - rozsáhlá epická, světská, česky psaná báseň pravděpodobně z konce 13. st., o Alexandru Makedonském "Velikém".

Dalimilova kronika je nejstarší **česky psaná veršovaná kronika**, z počátku 14. století, záznamy končí rokem 1314.

Otázky k tématu středověká kultura

1. Vysvětlete, od čeho je odvozeno slovo románský sloh!
2. Kde vznikl románský sloh?
3. Jaký materiál se převážně užíval na středověké stavby?
4. Uveďte prvky typické pro románskou architekturu!
5. Co jsou sdružená okna? Proč se užívala?
6. Vysvětlete rozdíl mezi rotundou a bazilikou!
7. Jaké prvky se užívaly k výzdobě románských staveb?
8. Uveďte významné evropské světské a církevní stavby v románském slohu!
9. Uveďte významné české světské a církevní stavby v románském slohu!
10. Kdo byl hlavním nositelem kultury v raném středověku?
11. K čemu sloužila sciptoria?
12. V jakém jazyce jsou psány raně-středověké kroniky? Uveďte příklady!
13. Uveďte významné české raně-středověké literární památky s náboženskou tematikou!
14. Co jsou anály?
15. Které veršované literární památky vznikají v Čechách v období vrcholného středověku?
16. Která píseň v národním jazyce plnila po celá staletí funkci české hymny?
17. Kdy se objevuje pojmenování gotika?
18. Vysvětlete pomocí typických znaků gotického slohu, oč usilovali gotičtí stavitelé - náboženskou symboliku staveb!
19. Co jsou gotické fiály? Jakou funkci plnily?
20. Jaké prvky se užívaly k výzdobě gotických staveb?
21. Popište gotickou katedrálu!
22. Uveďte významné evropské církevní stavby v gotickém slohu!
23. Na čem byly malovány deskové oltáře?
24. Uveďte významné české tvůrce oltářních maleb!
25. V jakém oboru vynikala ve středověké Evropě česká parléřovská huť?

